

อัตลักษณ์ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดขอนแก่น

THE IDENTITY OF MUDMEE SILK PATTERNS: CULTURAL WISDOM HERITAGE OF KHON KAEN FOLKLORE MASTERS

กัญญารินทร์ ไชยจันทร์*

*Khunyarin Chaijan**

สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

The ThaiKhadi Research Institute, Thammasat University.

*Corresponding author, e-mail: khunyarin@tu.ac.th

Received: 3 March 2023; **Revised:** 3 July 2023; **Accepted:** 6 July 2023

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และสัญลักษณ์ของลวดลายผ้าไหมมัดหมี่แบบดั้งเดิม ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่แบบประยุกต์ และการสื่อความหมายจากลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของปราชญ์ชาวบ้านในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงจากปราชญ์ชาวบ้านที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในพื้นที่ที่มีอายุไม่น้อยกว่า 40 ปี และมีประสบการณ์ในการทำผ้าไหมมัดหมี่มาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันมาไม่น้อยกว่า 20 ปี เพื่อเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญของต้นแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการสร้างมูลค่าเพิ่มของวัฒนธรรมท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า อำเภอชนบทถือเป็นศูนย์กลางของการทอผ้าไหมมัดหมี่ของจังหวัดขอนแก่น และยังเป็นแหล่งผลิตผ้าไหมมัดหมี่ที่มีชื่อเสียงของประเทศ ตลอดจนได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เอกลักษณ์ของผ้าไหมชนบท คือ “ลาย” และ “เทคนิคการทอผ้า” การสร้างสรรค์ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของปราชญ์ชาวบ้านถือเป็นภูมิปัญญาด้านงานช่างฝีมือดั้งเดิมที่ต้องอาศัยทักษะและการสั่งสมประสบการณ์มาเป็นระยะเวลานานจนเกิดเป็นความเชี่ยวชาญ อัตลักษณ์ลวดลายที่สืบทอดกันมาและถือว่าเป็นลายต้นแบบของผ้าไหมมัดหมี่ของอำเภอชนบท คือ ลายกง ลายชั้นหมากเบ็ง ลายขอพระเทพ หรือลายเชิงเทียน สีที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม คือ สีมัดมะขาม สีแดง สีม่วง สีเขียว อัตลักษณ์ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ในปัจจุบันเป็นการประยุกต์จากลวดลายดั้งเดิม รวมทั้งจากแรงบันดาลใจจากสิ่งรอบตัว วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อมในปัจจุบันพืชและสัตว์ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เครื่องมือ เครื่องใช้และเครื่องประดับ สิ่งที่พบเห็นในสื่อปัจจุบัน ความเชื่อในทางศาสนา และความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น นำไปสู่การพัฒนาสีสันให้มีความหลากหลายเพื่อทำให้เกิดความมีมิติมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: อัตลักษณ์; ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่; มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม; ปราชญ์ชาวบ้าน

Abstract

This research studies the identity and symbols patterns of traditional Mudmee silk and applied Mudmee silk patterns, and the interpretation of mudmee silk patterns in the context of folklore masters in Chonnabot District, Khon Kaen Province by qualitative research, in-depth interviews, participant observation of stakeholders and documentary research analysis. Purposive sampling was used to select well-known regional folklore masters in the area aged over 40 with over 20 years of continuous experience in making Mudmee silk. The goal was to compile a significant database of Mudmee silk patterns by folklore masters as intangible cultural heritage to add value to local culture in future. Results were that Chonnabot District was considered the center of Mudmee silk in Khon Kaen Province. Nationally recognized Mudmee silk has been registered by geographical indication (GI). The identity of Mudmee silk consisted of patterns and weaving techniques. Creation of Mudmee silk patterns by folklore masters was seen as craft wisdom requiring skill and accumulated experience to achieve proficiency. Pattern identities inherited and considered as prototypes of the Mudmee silk of Chonnabot District included Kong, Khan Mak Beng, Phra Thep, and Choeng Thian. Original unique colors included tamarind seed, red, purple, and green. The current identity of Mudmee silk patterns results from applying traditional patterns, drawing inspiration from surroundings, lifestyles, the environment, plants and animals, tools, appliances, and jewelry, media, religious beliefs, and local identities. These lead to development of a range of multidimensional colors.

Keywords: Identity; Mudmee Silk Pattern; Cultural Wisdom Heritage; Folklore Masters

บทนำ

“ผ้าไหมมัดหมี่” เป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าและมีเอกลักษณ์ เป็นผลผลิตของผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้าที่เกิดจากการทอ ย้อม ถัก ปัก ตีเกลียว ยก จก มัดหมี่ พิมพ์ลาย ชิด เกาะ (ล้วง) เพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มและแสดงสถานภาพทางสังคม [1] ผ้าไหมมัดหมี่เป็นการสร้างลวดลายจากการย้อมสีเส้นด้ายหรือไหมที่นำไปเป็นเส้นพุ่ง โดยวางแผนออกแบบลายแล้วจึงมัดและย้อม คือการทำลวดลายด้วยวิธีใช้เชือกกล้วยหรือเชือกฟางมัดเส้นด้ายที่ใช้ทอบริเวณที่ไม่ต้องการย้อมสี ซึ่งเป็นไปตามลวดลายที่ต้องการก่อนที่จะนำไปย้อมและทอ เส้นด้ายบริเวณที่มัดไว้จะไม่ติดสีแต่สีจะซึมเข้ามาบ้าง วิธีการ “มัด” เส้นไหมที่เรียกว่า “หมี่” จึงเรียกวิธีการนี้ว่ามัดหมี่ และผ้าที่ทอขึ้นก็เรียกว่าผ้ามัดหมี่ไปด้วย วิธีย้อมเริ่มต้นย้อมจากสีอ่อนไปหาสีเข้มจนครบตามลวดลายที่กำหนด จะต้องทำซ้ำหลายครั้งถ้าต้องการให้มีหลายสีบนผ้าแล้วจึงนำไปทอลายขัดธรรมดาใช้สองตะกอ ผ้าทั้งสองด้านมีลายเหมือนกันหรือทอลายสอง คือ ใช้สามตะกอซึ่งผ้าด้านหนึ่งจะปรากฏลายชัดเจนกว่าอีกด้าน รวมถึงมีเนื้อผ้าแน่นและลวดลายชัดเจนกว่าผ้าทอลายชิด ในประเทศไทยจะพบในกลุ่มชนชาวไทยลาวแทบทุกจังหวัดในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ [2]

จังหวัดขอนแก่นเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีชื่อเสียงในการทำผ้าไหมมัดหมี่ อัตลักษณ์ที่สำคัญและยังถือเป็นความโดดเด่นเฉพาะตัวของวิธีการมัดลวดลายหมี่ การโอบหมี่ อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น หรืออดีตเมืองชลบท อ่านว่า ชน-ละ-บด เป็นเมืองเก่าแก่ที่มีอารยธรรมที่รุ่งเรืองมาแต่โบราณตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และมีอายุไม่ต่ำกว่า 200 ปี [3] ซึ่งอำเภอนบพเป็นหนึ่งในอำเภอที่ขึ้นชื่อเรื่อง “ผ้าไหมมัดหมี่” ถือว่าเป็นศูนย์รวมการทอผ้าไหมที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดขอนแก่น ขึ้นชื่อว่าเป็นเมืองราชินีไหมมัดหมี่ แหล่งผลิตผ้าไหมมัดหมี่ที่มีชื่อเสียงของประเทศ [4] และผ้าไหมมัดหมี่ชนบทได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ [5] ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของอำเภอนบพมีความสวยงาม มีเอกลักษณ์ [6] โดยเริ่มต้นจากการทำการทอผ้าไหมมัดหมี่สองตะกอเพื่อไว้ใช้เองแต่ละครัวเรือนและนำออกมาจำหน่าย และในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาจึงเริ่มทำผ้าไหมมัดหมี่สามตะกอสอดหางกระรอกรวมทั้งการผ้าไหมมัดหมี่

ปทุมพำนักที่สร้างสรรค์ลวดลายมาจากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ค่านิยม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งจะมีความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคลที่เกิดจากความถนัดและการสั่งสมประสบการณ์และความชำนาญ [7] ในปี พ.ศ. 2561 จังหวัดขอนแก่นได้รับการประกาศจากสหประชาชาติให้เป็นเมืองหัตถกรรมแห่งผ้ามัดหมี่ (World Craft City for Ikat (Mudmee)) ส่งผลให้จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองศูนย์กลางการผลิตผ้าไทยที่โดดเด่นที่เป็นหัตถกรรมด้วยมือของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ [3] ผ้าไหมมัดหมี่เป็นผ้าทอมืออันเป็นอัตลักษณ์ของอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น มีชื่อเสียงด้วยลวดลายที่สะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อและวิถีชีวิต และเทคนิคที่โดดเด่นในการเก็บลาย เก็บดอก การเก็บสี และการมวนวิธีการทอผ้าแบบสามตะกอซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์คือผ้าจะมีลักษณะหนา เนื้อผ้าแน่น ผ้าสองด้านจะมีโทนสีที่แตกต่างกัน [4]

แนวทางในการวิจัยนี้จึงศึกษาอัตลักษณ์และสัญลักษณ์ของลวดลายผ้าไหมมัดหมี่แบบดั้งเดิม ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่แบบประยุกต์ และการสื่อความหมายจากลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของปราชญ์ชาวบ้านที่มีความเชี่ยวชาญในการทำผ้าไหมมัดหมี่มาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในวงการสะสมผ้าไหมมัดหมี่ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สอดคล้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในรูปแบบงานช่างฝีมือดั้งเดิมในด้านการทอผ้าไหมมัดหมี่มิให้สูญหาย และเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างอัตลักษณ์ผ้าไหมมัดหมี่ซึ่งเป็นการสร้างคุณค่ากับงานทำด้วยมือต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และสัญลักษณ์ของลวดลายผ้าไหมมัดหมี่แบบดั้งเดิม ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่แบบประยุกต์ และการสื่อความหมายจากลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของปราชญ์ชาวบ้านในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ผ่านการรับรองจริยธรรมในมนุษย์ต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ ตามหนังสือรับรองเลขที่ 057/2565 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทั้งในการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-Depth Interview) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (Participants Observation) และการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง (documentary research) เป็นการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากปราชญ์ชาวบ้านที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในพื้นที่ที่มีอายุไม่น้อยกว่า 40 ปี และมีประสบการณ์ในการทำผ้าไหมมัดหมี่มาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันมาไม่น้อยกว่า 20 ปี โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Secondary Data) โดยการค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ วารสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย และจากความถนัดและความเชี่ยวชาญในการศึกษา ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของอำเภอชนบทของนักวิจัย เนื่องจากเป็นผู้สะสมผ้าไหมมัดหมี่ของอำเภอชนบทอย่างจริงจังมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 – ปัจจุบัน อาจไม่มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านผ้าไหมมัดหมี่ เพื่อนำข้อมูลมาอ้างอิงและใช้ในการวิเคราะห์งาน เนื่องจากนักวิจัยสามารถวิเคราะห์รูปแบบและลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ได้เป็นอย่างดี

2. ศึกษาอัตลักษณ์ลวดลายของผ้าไหมมัดหมี่แบบดั้งเดิมที่ทำโดยปราชญ์ชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลหลักในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น และสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมผ้าไหมมัดหมี่จัดแสดงในศาลาไหมไทยในสังกัดวิทยาลัยการอาชีพจังหวัดขอนแก่น และศึกษาอัตลักษณ์ลวดลายสร้างสรรค์ประยุกต์ผ้าไหมมัดหมี่จากผ้าไหมมัดหมี่ทำโดยปราชญ์ชาวบ้านในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นของสะสมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 – ปัจจุบัน รวมถึงศึกษาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิจากวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอชนบท และศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ขอนแก่น

3. สัมภาษณ์เชิงลึกจากปราชญ์ชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ (1) นายทองสุข จันทะวงษ์ อายุ 86 ปี (2) นายสุวรรณ ศรีราช อายุ 72 ปี (3) นางประนอม ทองประสาธน์ อายุ 71 ปี (4) นายสุรมนตรี ศรีสมบูรณ์ อายุ 64 ปี (5) นายคมสันต์ จันทะวงษ์ อายุ 54 ปี (6) นายสว่าง กองเงิน อายุ 53 ปี

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ได้มีการกำหนดข้อคำถามและประเด็นที่ต้องการสำหรับการตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย และตรวจสอบคุณภาพของประเด็นการสัมภาษณ์โดยผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของประเด็นการสัมภาษณ์พบว่ามีความสอดคล้องในทุกประเด็นคำถาม ลักษณะการสัมภาษณ์เป็นแบบนัดหมายล่วงหน้า ทำหนังสือเชิญอย่างเป็นทางการและดำเนินการลงพื้นที่เดือนสิงหาคม-กันยายน พ.ศ. 2565 และสัมภาษณ์เพิ่มเติมสำหรับการตรวจทานข้อของลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ดั้งเดิมในช่วงระหว่างเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566

5. เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก โดยการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และนำมาจัดเรียงความสำคัญและจัดกลุ่มของเนื้อหา โดยการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จากการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสื่อสาร ภาพถ่าย และสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่อไป

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน

นายทองสุข จันทะวงษ์ อายุ 86 ปี (พ.ศ. 2480) จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีพี่น้องสี่คน เป็นคนสุดท้อง รุ่นปู่ทวดเป็นคนอำเภอชนบท ย่าทวดมาจากเขมร โดยแม่ของพ่อทองสุขทำทอผ้าสองตะกอลวมทั้งผ้าพื้นผ้าลายโบราณขายเลี้ยงชีพและมีลูกค้าจากอำเภอบ้านไผ่มารับซื้อถึงบ้าน ขณะเดียวกันก็ยังทำนาข้าวไว้กินด้วย เริ่มทำผ้าไหมตั้งแต่อายุ 13 ปี จากการแอบดูแม่และพี่สาวทำผ้าไหมได้ถนัดเรือน เริ่มประกวดเมื่อปี พ.ศ. 2519 ในงานจังหวัดขอนแก่น ทำผ้าไหมมัดหมี่ลายจีเพชร ส่งเข้าประกวดแล้วได้รับรางวัลคนแรกของอำเภอชนบทเป็นคนแรกของอำเภอชนบทที่ได้รับเชิดชูเกียรติเป็นครูศิลป์ของแผ่นดินเมื่อปี พ.ศ. 2553 จากศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน)

ภาพที่ 1 ปราชญ์ชาวบ้านที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น

(1) นายทองสุข จันทะวงษ์ (2) นายสุวรรณ ศรีราช (3) นางประนอม ทองประสาธน์
(4) นายสุรมนตรี ศรีสมบูรณ์ (5) นายคมสันต์ จันทะวงษ์ (6) นายสว่าง กองเงิน

นายสุวรรณ ศรีราช อายุ 72 ปี (พ.ศ. 2494) พื้นเพเป็นคนอำเภอชนบท อาชีพหลักคือการทำผ้าไหมมัดหมี่ควบคู่กับการทำนาเพื่อขายข้าว เริ่มต้นเรียนการทำผ้าไหมมัดหมี่กับทางบ้าน ต่อมาได้เรียนกับครูทองสุขเพราะเป็นผู้ที่ทำผ้าไหมมัดหมี่สวยมีฝีมือและถือเป็นครูคนแรก ๆ ในปี พ.ศ. 2520 ครูสุวรรณ ส่งผ้าไหมมัดหมี่สองตะกอลเพื่อประกวดจนได้รางวัล หลังจากได้รางวัล และยังได้เดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อไปคัดลอกลวดลายตามสถานที่ต่าง

ๆ เช่น พิพิธภัณฑวัด เพื่อนำไปประยุกต์กับการออกแบบลวดลายของผ้าไหมมัดหมี่ เคยได้รับรางวัลได้รับรางวัลที่ 1 จากงานเทศกาลไหมนานาชาติ ประเพณีผูกเสี่ยวและงานกาชาดจังหวัดขอนแก่น ประจำปี พ.ศ. 2561

นางประนอม ทองประสาธน์ อายุ 71 ปี (พ.ศ. 2495) พื้นเพเป็นคนอำเภอชนบท มีพี่น้อง 8 คน จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลักคือทำผ้าไหม อาชีพรองคือทำเกษตร จากการที่ครอบครัวของเธอปลูกหม่อนเลี้ยงไหมแต่ดั้งเดิม โดยทำเพื่อใช้สอยและทำผ้าไหมสำหรับงานประเพณี ในลักษณะมีวัตถุดิบแค่ไหนทำผ้าแค่นั้น จึงสามารถทำผ้าไหมได้ตั้งแต่เด็กโดยมีป้าตายายเป็นผู้สอนและถ่ายทอดความรู้ และนำไปสู่การทำผ้าไหมขายเพื่อส่งพี่น้องเรียน เคยได้รับเชิดชูเกียรติเป็นครูช่างศิลป์ของแผ่นดิน ปี พ.ศ. 2555 จากสถาบันส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทย ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 ผ้าไหมตรานกยูงพระราชทานสีน้ำเงิน ประเภทผ้าไหมมัดหมี่ ในงานตรานกยูงพระราชทานประจำปี พ.ศ. 2561 และรางวัลชนะเลิศอันดับที่ 1 ประเภทผ้าไหมอาเซียน ในงานประกวดผ้าไหมอาเซียนประจำปี พ.ศ. 2562

นายสุรมนตรี ศรีสมบูรณ์ อายุ 64 ปี (พ.ศ. 2501) พื้นเพดั้งเดิมเป็นคนจังหวัดหนองคาย มีพี่น้อง 7 คน ต่อมาย้ายมาอยู่ที่อำเภอชนบท เริ่มต้นจากการบวชเณรที่อำเภอชนบทแล้วมีความชื่นชอบเรื่องผ้าไหม โดยสนใจและเริ่มทำผ้าไหมมัดหมี่ตั้งแต่อายุประมาณ 8-9 ปี จากการเริ่มรับจ้างทำงานที่เกี่ยวกับผ้าไหมมัดหมี่ และอาศัยวิธีครูพักลักจำ ในกระบวนการทำผ้าไหมมัดหมี่ ทอผ้าได้ตั้งแต่อายุ 13 ปี จนมีความชำนาญด้วยวัยเพียง 15 ปี เคยได้รับรางวัล Weaving of Mudmee Technique With Vegetable Dyes จาก The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) ปี 1998 และเคยได้รับเชิดชูเกียรติเป็นครูช่างศิลปหัตถกรรม 2558 สถาบันส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทย (องค์การมหาชน)

นายคมสัน จันทะวงษ์ อายุ 56 ปี (พ.ศ. 2510) เกิดกรุงเทพฯ แต่มาอยู่ชนบทตั้งแต่เด็ก ในวัยเด็กหาเงินค่าขนมไปโรงเรียนโดยรับโอปอข้อมหมี่ 50 สตางค์ (เท่ากับค่าอาหารหนึ่งมื้อโดยประมาณ) ด้วยความที่ตอนเด็กอยู่กับงานผ้าไหมมัดหมี่ทั้งวัน และเป็นคนที่ผู้ใหญ่ในย่านนั้นเรียกใช้งานง่าย จึงเรียนรู้และซึมซับกระบวนการต่าง ๆ อีกทั้งยังมีเรียนรู้การทำผ้าไหมจากอาจารย์ อาทิ ครูสุวรรณด้านการมัดหมี่สลายอ่อนช้อย ครูทองสุขด้านความเป็นดั้งเดิม ครูชินด้านการให้สีสันท่วงทีเคยทำงานด้านช่างแทบทุกอย่างตามวุฒิการศึกษาที่จบมา แต่มาเริ่มทำผ้าไหม มัดหมี่จริงจึงเป็นอาชีพตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 เหตุผลหลักที่สำคัญคือการอยู่และดูแลแม่ เคยได้รับรางวัลผ้าไหมมัดหมี่ลายสร้างสรรค์ในการประกวดในงานไหมชนบท

นายสว่าง กองเงิน อายุ 54 ปี (พ.ศ. 2512) พื้นเพเป็นคนอำเภอชนบท จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สาขาบัญชี เริ่มสนใจทำผ้าไหมตั้งแต่อายุ 8 ขวบ โดยมีแรงจูงใจคือความชอบผ้าไหม จากการเห็นแม่ทำผ้าไหมขายเป็นอาชีพเสริมจากการทำนาทั้งส่งขายตามร้านและคนมารับซื้อถึงบ้าน รวมถึงทำไว้ใช้เองในครัวเรือน จึงเริ่มเรียนรู้การทำผ้าไหมมาจากแม่ทุกกระบวนการตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงขั้นตอนการทอผ้า จนมีความชำนาญเมื่ออายุ 14 ปี เมื่ออายุ 21 ปี เริ่มทำผ้าไหมมัดหมี่ในรูปแบบหน้านางโดยการเรียนรู้และพัฒนาฝีมือตนเอง เคยได้รับรางวัล ผ้าไหมมัดหมี่ลายชั้นหมากเบ็งหมี่เต็มในการประกวดในงานไหมชนบท ในปี 2560 และ ผ้าไหมมัดหมี่หน้านางลายงกเก๋ในงานไหมขอนแก่น ปี พ.ศ. 2562

อัตลักษณ์ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่แบบดั้งเดิม

ผ้าไหมมัดหมี่ของอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น เริ่มต้นจากการคัดเลือกเส้นไหมซึ่งการจัดทำผ้าไหมมัดหมี่ 3 ตะกอสอดหางกระรอก เป็นการใช้เส้นไหมบ้านตึ่เกลียว หรือเส้นไหมจุล การออกแบบลายหมี่ การให้สีหรือที่เรียกว่าการโอปอหมี่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เอกลักษณ์ของผ้าไหมชนบท คือ “ลาย” และ “เทคนิคการทอผ้า” และสีที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมคือ สีม่วง สีแดง สีเขียว สีเม็ดมะขาม การทอผ้าแบบ 3 ตะกอก ทำให้เนื้อผ้าแน่น สม่่าเสมอ มีลักษณะสีและลวดลายของผ้าด้านหนึ่งสีทึบกว่าอีกด้าน ซึ่งในอดีตชาวบ้านปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและสาวไหมด้วยตนเอง ยังไม่มีเครื่องจักรสาวไหม การทำผ้าไหมมัดหมี่เริ่มต้นที่ลำหมี่ จำนวน 49 ลำ (ทองสุข จันทะวงษ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 สิงหาคม 2565) ในอดีตการออกแบบลวดลายเป็นการคัดลอกลวดลายตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น พิพิธภัณฑวัด

เพื่อนำไปประยุกต์กับการออกแบบลวดลายของผ้าไหมมัดหมี่ เช่น “ลายบักแปป” “ลายสร้อยดอกหมาก” และทำเองทุกกระบวนการคือ มัด ย้อม ทอ (สุวรรณ ศรีราช, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 สิงหาคม 2565) การสร้างสรรค์ลวดลายส่วนใหญ่มาจากเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันการอ่านหนังสือ การเยี่ยมชมตามวัดและวัง (คมสัน จันทะวงษ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กันยายน 2565) การทำผ้าไหมมัดหมี่ต้องตีเกลียวเส้นไหมเอง โดยการใช้เส้นไหมจากชาวบ้านมาตีเกลียว ซึ่งจะทำให้ได้อย่างมากสองเส้นเพราะใช้มือ โดยจะให้เป็นผ้าไหมสามตะกอสอดหางกระรอก (สว่าง กองเงิน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 กันยายน 2565)

เนื่องจากการทำผ้าไหมมัดหมี่สามตะกอสอดหางกระรอกของปราชญ์ชาวบ้านในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่นเป็นการทำเพื่อการจำหน่าย ปราชญ์ชาวบ้านจึงไม่มีลวดลายผ้าไหมมัดหมี่แบบดั้งเดิมเก็บไว้แต่เป็นการเก็บลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ในรูปแบบพิมพ์ที่มี ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่แบบดั้งเดิมของปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับการจัดซื้อและจัดแสดงโดยศาลาไหมไทย วิทยาลัยการอาชีพจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นศูนย์แสดงกรรมวิธีการผลิตตั้งแต่มัด ย้อมจนถึงวิธีการทอ อุปกรณ์เครื่องใช้เกี่ยวกับไหมและของเก่าแก่ รวมถึงผ้าไหมมัดหมี่โบราณลวดลายต่าง ๆ และผ้าไหมมัดหมี่ที่เป็นฝีมือชาวอำเภอชนบทตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกลวดลายผ้าไหมมัดหมี่แบบดั้งเดิมผลิตในช่วง พ.ศ. 2534 และ พ.ศ. 2538 ของปราชญ์ชาวบ้านคือนายทองสุข จันทะวงษ์ นายสุวรรณ ศรีราช และนางประนอม ทองประสาสน์ ซึ่งเป็นผ้าไหมมัดหมี่ที่จัดแสดงในศาลาไหมไทยและทำการตรวจทานชื่อลายผ้าไหมมัดหมี่จากปราชญ์ชาวบ้านอีกครั้งหนึ่ง ดังภาพที่ 2

กเง็ดสายเชิงเทียน (2534)

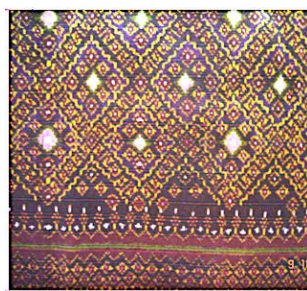
ขอน้อย (2534)

ไยตำลึง (2538)

จีเพชร (2538)

บันไดลิง (2538)

หมี่ข้าวหลามดอกแก้ว (2538)

ขอเขมร (2538)

ขอน้อย (2538)

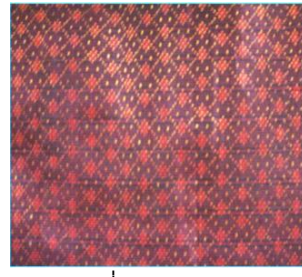
อกแมงมุม (2538)

ขอพระเทพ (2538)

หมากจับหุ้มตีนหมา (2538)

หมี่ปูจ๋า (2538)

กงเจ็ดหน่วยสองคอง (2538)

นาคใหญ่ (2538)

กงสิบสาม (2538)

หมี่กงห้าสาย (2538)

หมี่หมากบก (2538)

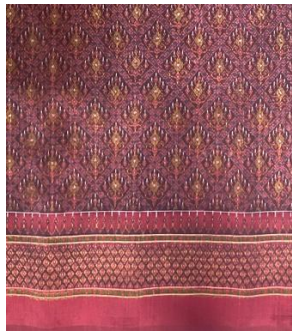

ดาวล้อมเดือน (2538)

ภาพที่ 2 ผ้าไหมมัดหมี่ 3 ตะกอสอดหางกระรอกจากปราชญ์ชาวบ้านในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น
ที่มา : ศาลาไหมไทย วิทยาลัยการอาชีพขอนแก่น, 2565

อัตลักษณ์ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่แบบประยุกต์

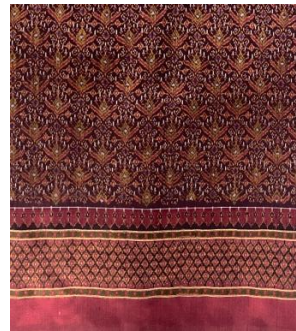
การถ่ายทอดกระบวนการทำผ้าไหมมัดหมี่ผ่านจากการลงมือทำและบอกเล่าวิธีการให้กับสมาชิกในครอบครัว หรือสมาชิกของกลุ่มทอผ้าที่ตั้งขึ้นจากรุ่นสู่รุ่น ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร โดยลวดลายของผ้าไหมมัดหมี่ ในปัจจุบันจะประยุกต์มาจากลวดลายผ้าไหมมัดหมี่แบบดั้งเดิม การจัดทำผ้าไหมมัดหมี่ 3 ตะกอสอดหางกระรอก เป็นการใช้เส้นไหมจุลประเภท 3 A ลวดลายสร้างสรรค์มาจากการนำเสนอจากสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตในปัจจุบัน ลายเกี่ยวกับพืช พืชมีความเกี่ยวพันกับวิถีชีวิต ลายเกี่ยวกับสัตว์ ส่วนใหญ่มักเป็นสัตว์ที่รู้จักคุ้นเคยทั่วไป ลายเกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้และเครื่องประดับ ลายที่เกี่ยวกับสิ่งที่ได้พบเห็นได้ในสื่อปัจจุบัน ความเชื่อในทางศาสนา รวมถึงความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น และมีการพัฒนาสีสันให้มีความหลากหลายเพื่อทำให้เกิดความมีมิติมากยิ่งขึ้น ซึ่งการสร้างสร้างสรรค์ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญในการมัดลายและโอบหมี่เพื่อให้เกิดเป็นมิติของผืนผ้า

กงเจ็ดสายเชิงเทียน
(2563)

ขอพระเทพเชิงเทียน
ท้องผ้าสีกรมท่า (2563)

ขอพระเทพเชิงเทียน
ท้องผ้าสีแดงครั้ง (2564)

ปุมหน้านางกงเจ็ดสาย
เชิงเทียน (2564)

ภาพที่ 3 ผ้าไหมมัดหมี่ 3 ตะกอสอดทางกระรอกจากปราชญ์ชาวบ้านนายทองสุข จันทะวงษ์
ที่มา : ภาพถ่ายและเจ้าของผืนผ้าโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2566

เอกลักษณ์การทำผ้าไหมมัดหมี่ปัจจุบันเป็นการทำผ้าไหมสีโบราณ ลวดลายผ้าโบราณที่มีความถี่ละเอียดมาก ยิ่งขึ้น โดยใช้ไหมจุลสังพิเศษ ควบ 15 สามเอเพื่อให้ผ้าดูเป็นเงาและลวดลายสวยงาม การทำผ้าไหมมัดหมี่จะมัดจำนวนลำหมี่ 73 ลำหมี่ 81 ลำหมี่ 85 ลำหมี่ จนถึง 93 ลำหมี่ และการทำเส้นทางยืนด้วยเส้นไหมเครื่องรังสีทำให้เกิดผ้าหนา และเส้นใหญ่กว่าทางยืนเครื่องรังสามซึ่งพลั้วกว่าทำให้เนื้อผ้าจะหนาแน่นต่างกัน (ทองสุข จันทะวงษ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 สิงหาคม 2565) (ภาพที่ 3)

กงเจ็ดสายเชิงเทียน (2564)

วังนาคิน (2565)

นาคเกี้ยว (2563)

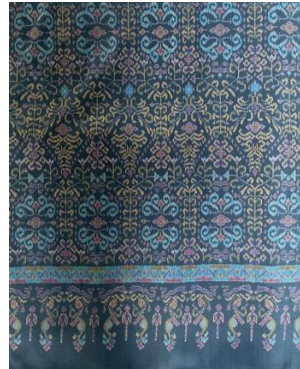
แคนแก่นคูน (2564)

ภาพที่ 4 ผ้าไหมมัดหมี่ 3 ตะกอสอดทางกระรอกจากปราชญ์ชาวบ้านนายสุวรรณ ศรีราช
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัยและภาพถ่ายจากนายสุวรรณ ศรีราช เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2566

การทำผ้าไหมมัดหมี่เป็นการซื้อเส้นไหมและทำการสีย้อมเองโดยใช้เส้นไหมเส้นเล็ก ควบ 8 - ควบ 10 การใช้สี การผสมสีขึ้นอยู่กับประสบการณ์ สำหรับเทคนิคสำคัญ ได้แก่ การมัดหมี่ ปัจจุบันจะใช้ดินสอกำหนดจุดมัดหมี่ทำให้ทำงานง่ายขึ้น และให้ความสำคัญในการทำผ้าไหมมัดหมี่ในทุกกระบวนการ การออกแบบลวดลายและใช้สีแบบโบราณ เช่น ใช้สีเม็ดมะขามซึ่งย้อมเข้าง่ายกว่าสีอื่น ลายวังนาคินใช้จำนวนลำหมี่ 73 ลำ ขณะที่ลวดลายอื่น เช่น ลายกงเจ็ดสายเชิงเทียนใช้จำนวน 81 ลำ สำหรับลายที่ทอออกมาในลำหมี่ประมาณ 25-73 ลำหมี่ จะใช้วิธีการสอดเส้นไหมสีเข้าไปอีก รวมทั้งตรวจคุณภาพการมัดหมี่โดยใช้ไม้ (ขนาดเท่าไม้จิ้มฟัน) เขี่ยไหมสีให้ตรง และคอยตัดไหมที่ไม่ดีออก ซึ่งต้องใช้ความประณีตและความละเอียด รวมทั้งใช้ระยะเวลาพอสมควร (สุวรรณ ศรีราช, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 สิงหาคม 2565) (ภาพที่ 4)

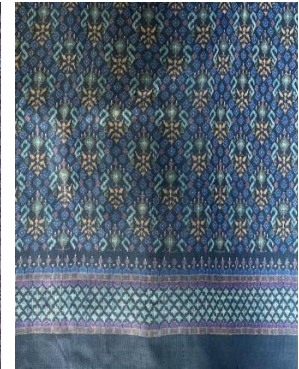
มัลลีนารี (2561)

ช่อชัยพฤกษ์ (2563)

ประตูล้าง (2563)

แคนแก่นคูณ (2564)

ภาพที่ 5 ผ้าไหมมัดหมี่ 3 ตะกอสอดทางกระรอกจากปราณีชาวบ้านนางประนอม ทองประศาสน์

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัยเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2566

การทำผ้าไหมมัดหมี่เป็นการทำลวดลายขึ้นจากการนำลายผ้าไหมแบบดั้งเดิมมาปรับปรุง ประยุกต์ ผสมผสานให้เข้ากับยุคสมัย โดยใช้เส้นไหมพิเศษไหมสามเอ ควบ 15 สัตว์เกลียวโดยเฉพาะ ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ประจำตัวคือ ลายประตูล้าง ลายช่อชัยพฤกษ์ และลายขุมทรัพย์บ้านเฮาที่เคยประกวดชนะเลิศ (ประนอม ทองประศาสน์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 กุมภาพันธ์ 2566) (ภาพที่ 5)

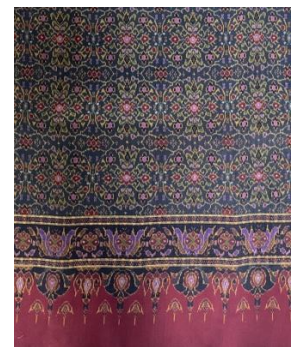
หงส์ฟ้าริดาเปิด (2562)

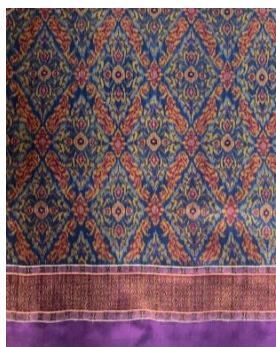
ไก่ (2563)

เสือ (2563)

ผกากรอง (2563)

ราชวัตร (2563)

ช้างคู่บารมี (2563)

บุษบก (2565)

ตำหนักใน (2565)

ภาพที่ 6 ผ้าไหมมัดหมี่ 3 ตะกอสอดทางกระรอกจากปราณีชาวบ้านนางประนอม ทองประศาสน์

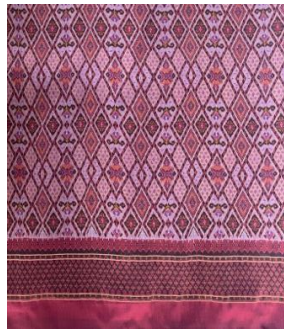
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัยเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2566

การสร้างสรรคและออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่เป็นการเน้นความเป็นธรรมชาติและคุณค่าอันเคยกับพืชพรรณต่าง ๆ เช่น ลายผกากรอง รวมทั้งลวดลายที่เกี่ยวกับสัตว์ ส่วนใหญ่มักเป็นสัตว์ที่รู้จักคุ้นเคยทั่วไป เช่น ลาย

นกยูง ลายแมงกะปี่ (ผีเสื้อ) ลายไก่ ลายช้าง ทั้งนี้การออกแบบ การมัดลาย และการทอผ้าไหม ต้องเป็นช่วงที่มีอารมณ์ดีเพื่อให้งานออกมาเป็นธรรมชาติ (สุรมนตรี ศรีสมบูรณ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 มกราคม 2566) (ภาพที่ 6)

ผีเสื้อและดอกไม้ (2564)

งาช้างสร้อยสังวาล (2563)

ไก่แพ่งวัง (2563)

ดอกมะลิ (2563)

ภาพที่ 7 ผ้าไหมมัดหมี่จากปราชญ์ชาวบ้านนายคมสัน จันทะวงษ์

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัยเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2566

การทำผ้าไหมมัดหมี่เริ่มต้นจากการวางแผนการกำหนดลวดลายซึ่งใช้เวลานานเป็นปีการสร้างสรรค ลวดลายส่วนใหญ่มาจากเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน การอ่านหนังสือ การเยี่ยมชมตามวัดและวัง การออกแบบลวดลาย บางครั้งยังคำนึงความเข้าใจของลูกค้า (ภาพที่ 7) กระบวนการทำผ้าไหมมัดหมี่หนึ่งชุดใช้เวลาไม่น้อยกว่า 2-3 เดือน การทำงานผ้าไหมมัดหมี่ส่วนใหญ่จะเลือกทอผ้าไหมในเวลากลางวัน และมัดหมี่ในช่วงเช้ามืด (ประมาณตี 3-4) ซึ่งเป็น ช่วงที่เงียบสงบ ทำให้คิดและออกแบบลวดลายได้ดี (คมสัน จันทะวงษ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กันยายน 2565)

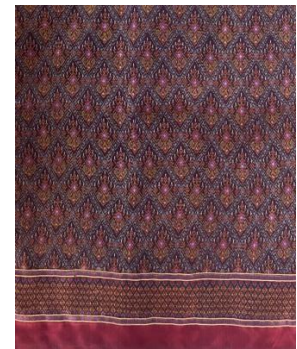
ดอกแก้วกาหลง (2562)

เปาบุ้นจิ้น (2562)

งาช้าง (2563)

งาช้างลายเชิงเทียน (2565)

ภาพที่ 8 ผ้าไหมมัดหมี่จากปราชญ์ชาวบ้านนายสว่าง กองเงิน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัยเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2566

การทำผ้าไหมมัดหมี่สามตะกอสอดหางกระรอกใช้เส้นไหมเกรดสามเอ ควบ 12 เนื่องจากการตีเกลียวแน่น กว่าคwab 15 ซึ่งมีโอกาสหักและขาดง่าย โดยการสร้างสรรค์ลวดลายและสีเส้นผ้าไหมมัดหมี่ปัจจุบันประยุกต์มาจาก ลวดลายโบราณหรือลวดลายดั้งเดิม (สว่าง กองเงิน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 กันยายน 2565) เช่น ลายไก่แพ่งเมือง จันทะวงษ์หรือลายเปาบุ้นจิ้น ลายงาช้าง ลายแก้วกาหลง สีเส้นของผ้าไหมมัดหมี่ส่วนใหญ่เป็นสีแดง สีน้ำเงินแก่หรือกรมท่า (ภาพที่ 8)

สรุปและอภิปรายผล

ผ้าไหมมัดหมี่ถือเป็นภูมิปัญญาด้านงานช่างฝีมือดั้งเดิมที่ต้องอาศัยทักษะเชิงช่างชั้นสูงเป็นการสืบทอดจาก รุ่นสู่รุ่นของปราชญ์ชาวบ้านมาอย่างต่อเนื่อง ต้องอาศัยทักษะเชิงช่างที่ชำนาญ ความแม่นยำ การจดจำ และการสั่งสม

ประสบการณ์มาเป็นระยะเวลานาน เอกลักษณะของผ้าไหมชนบท คือ “ลวดลาย” และ “เทคนิคการทอผ้า” ลายเก่าแก่ที่สืบทอดกันมาและถือว่าเป็นลายต้นแบบผ้าไหมมัดหมี่ของขอนแก่น คือ ลายหมี่ก่ง ลายชั้นหมากเบ็ง ลายขอพระเทพหรือลายเชิงเทียน สีที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมคือ สีม่วง สีแดง สีเขียว สีเม็ดมะขาม และมีลวดลายสะท้อนคติความเชื่อวิถีชีวิต เรื่องราวที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา สัตว์เลี้ยงที่อยู่รอบ ๆ ตัว สัตว์ในความเชื่อและนิทานพื้นบ้าน ลายพรรณไม้ ลายที่เกี่ยวกับของมงคล คติความเชื่อของบรรพบุรุษ [6] ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ชนบทดั้งเดิม เป็นลวดลายที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษใช้วิธีการมัดหมี่และทอแบบดั้งเดิม เส้นไหมของผ้าไหมมัดหมี่อยู่กับการสื่อความหมายในการถ่ายทอดจิตวิญญาณและวัฒนธรรมประเพณีลงบนผืนผ้า สอดคล้องกับงานวิจัยของสวัสดิ์ แก้วแบน และคณะ [8] การทำลวดลายผ้าไหมมีอิทธิพลมาจากบรรพบุรุษที่สะท้อนให้เห็นถึงประเพณีค่านิยมรสนิยมตัวตนอัตลักษณ์ดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ดวงเด่น บุญปก [9] ลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าทั้งผ้าไหมแบบดั้งเดิม และผ้าไหมแบบประยุกต์เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ ความสุข ความสวยงาม วิถีทางประเพณี ความคิด ความเชื่อ มุมมองเกี่ยวกับสิริมงคล และงานวิจัยของกิตติธรรณต์ ญาณพิสิษฐ์ [10] ซึ่งลวดลายใหม่เกิดจากการจัดองค์ประกอบใหม่ในลวดลายโบราณ

เอกลักษณ์พิเศษในด้านความหลากหลายของลวดลายที่สื่อความหมายถึงความสร้างสรรค์และความเป็นมาอันยาวนานของการทำผ้าไหมมัดหมี่ของปราชญ์ชาวบ้านในอำเภอชนบท ทั้งความเป็นลวดลายโบราณ ซึ่งส่วนใหญ่ได้แรงบันดาลใจจากวิถีชีวิต ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณี อาทิ ลายดอกแก้ว ลายโคมหัว ลายนกยูง ลายเต่า ลายพญานาค [11] และลวดลายสร้างสรรค์ที่ประยุกต์มาจากลวดลายดั้งเดิม ซึ่งเป็นการนำเสนอจากสิ่งแวดล้อม อิทธิพลมาจากสิ่งที่ได้พบเห็นวิถีชีวิตในปัจจุบัน ความเชื่อในทางศาสนา รวมถึงความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น และความต้องการของตลาดผู้บริโภคในปัจจุบันควบคู่กับการพัฒนาสีเส้นของผ้าไหมมัดหมี่ให้มีความหลากหลายเพื่อทำให้เกิดความมีมิติมากยิ่งขึ้น ซึ่งการสร้างลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญในการมัดลายและโออบหมี่เพื่อให้เกิดเป็นมิติของผืนผ้า การดำรงอยู่ของปราชญ์ชาวบ้านเป็นส่วนสำคัญในการทำให้ภูมิปัญญาด้านการทอผ้าไหมมัดหมี่ในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่นมีให้สืบทอด และยังเป็นการอนุรักษ์กระบวนการทอผ้าไหมมัดหมี่จากปราชญ์ชาวบ้านที่สร้างสรรค์ผลงานบนผืนผ้าที่เปี่ยมไปด้วยศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. สถาบันการศึกษาในพื้นที่ควรสนับสนุนและส่งเสริมในการจัดกิจกรรมสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมหลักสูตรการเรียนรู้การทำผ้าไหมมัดหมี่ของเยาวชนในพื้นที่ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน รวมทั้งการจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้การทำผ้าไหมมัดหมี่อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่นของปราชญ์ชาวบ้านรุ่นใหม่ เพื่อเป็นฐานข้อมูลของผ้าไหมมัดหมี่ทอมืออย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น เพื่อให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เป็นการยกระดับการใช้ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ไปสู่การขับเคลื่อนในการพัฒนาการสร้างอาชีพ และสร้างโอกาสให้กับเยาวชนในท้องถิ่นที่จะพัฒนาไปสู่การสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้นทำให้เศรษฐกิจฐานรากของชุมชน

2. จังหวัดขอนแก่นมีเทศกาลงานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผ้าไหมมัดหมี่ เช่น งานเทศกาลไหมนานาชาติประเพณีผูกเสี่ยวและงานกาชาดจังหวัดขอนแก่น ซึ่งถือเป็นเทศกาลงานประเพณีท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง ควรมีโอกาสนำมาพัฒนาเทศกาลงานประเพณีอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการสืบสาน อนุรักษ์ สืบทอด ส่งเสริม และสร้างมูลค่าเพิ่มเกี่ยวกับผ้าไหมมัดหมี่และยังเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- [1] กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2559). *งานช่างฝีมือดั้งเดิม : มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ*. กรุงเทพฯ: องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.

- [2] ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ. (2553). *สุนทรีย์แห่งลีสลา ผืนผ้าแพรพรรณ พินิจผ้าชิ้นเด่นของ พิพิธภัณฑ์ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ*. เชียงใหม่: บริษัทนพบุรีการพิมพ์ จำกัด.
- [3] สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น. (2562). *ประวัติ อำเภอชนบท ขอนแก่น จากอดีต สืบค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2565*, จาก <https://district.cdd.go.th/chonnabot/about-us/100011-2>
- [4] สถาบันส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทย (องค์การมหาชน). (2561). *ผ้าไหมมัดหมี่ อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น*. สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.sacit.or.th/th/detail/2018-09-14-11-35-v-5BW>
- [5] กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2565). *การขึ้นทะเบียนบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์*. สืบค้นเมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2565, จาก https://www.ipthailand.go.th/images/781/s_53100035_1.pdf
- [6] ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน). (2553). *ผ้าไทย มรดกแห่งภูมิปัญญาของไทย*. กรุงเทพมหานคร. บริษัท เอ.พี.กราฟิค ดีไซน์ และการพิมพ์ จำกัด.
- [7] กัญญารินทร์ ไชยจันทร์. (2565). ภูมิปัญญาของปราชญ์ท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. *วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย*, 17(2), 88-100.
- [8] สวัสดิ์ แก้วแบน, युภา ประยงค์ทรัพย์, และกชนิภา อุดมทวี. (2562). ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายโบราณของ ชุมชนบ้านแกใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์. *วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์*, 4(1), 71-85.
- [9] ดวงเด่น บุญปก (2563). อัตลักษณ์และสัญลักษณ์ของผ้าไหมพื้นเมืองกลุ่มเขมรถิ่นไทย. *วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 10(1), 91-102.
- [10] กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์. (2556). ลวดลายผ้าทอร่วมสมัยภายใต้จินตนาการใหม่. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 5(2), 195-213.
- [11] กรมหม่อนไหม. (2562). *ผ้าไหมมัดหมี่ชนบท*. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2566, จาก <https://qsds.go.th/newocss/wp-content/uploads/sites/74/2022/09/kk-mudmeechon.pdf>